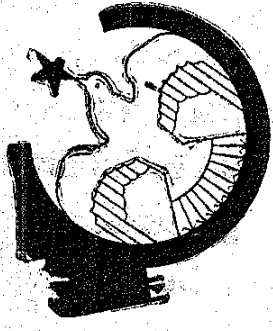

Hayat

*Hayata. daima hayata.. dün-
yaya daha çok hayat katalım!...*

Nietzsche

Cilt I. 15 Eylül 1929. Sayı: 139

Müşahade:

Maarif siyasetimiz

İktisadî noktai naazardan

*[Cumhuriyet Maarifinin genç ve kıymetli vekili, mecmu-
amızın fahrî tahrir-heyeti reisi Cemal Hüsnü Beyin 20 Haziran
1921 tarihli Yeni Cün'de çıkan bir makalesini sayfalarımıza
naklediyoruz.]*

*Hayat, bu sayısından itibaren, Cemal Hüsnü Beyin
kalemi ile kuvvetli bir yardımcı bulmuş olduğunu aziz
okuyucularına müjdeler.]*

Maarilin neşir ve tamimi için iktisadî kuvvetlerin inkişafı nasıl lâzımsa iktisat kuvvetlerinin inkişafı için de Maarif o nisbette mühimdir. Bu iki saha biri birinin mütemmimidir.

Maarif siyaseti hemen her memlekette büyük mıkıyasta sanayi ve ticaretin inkişafı zamanına kadar başlıca üç devrede geçti:

İlk devrede mekteplerin vazifesi bir taraftan ruhanî vezâifi talim ve icraya kadir uzuvlar yetiştirmek, diğer taraftan halka dinî akideler telkinile çocukları merasimi diniyeyi hakkile ifa edebilir bir hale getirmektir. İkinci devrede mektepler bu sırf ruhanî mahiyetten çıkarak feylesof ve filologların idaresine intikal ediyor, ve millî şeklini alıyor. Burada tahsil daha ziyade edebî ve bedîîdir Vatan mefhumu bu devrede ikinci bir din akidesi hükmüne geçmiştir. Bundan sonra ensiklopedik ilim devresi geliyor. Mekteplerin programı umumiyetle li saniyat, tarih, riyaziyat ve tabiiyat esaslarını ihtiva eder.

Yüksek sanayi ve ticaretin inkişafı

zamanına tesadüf eden son zamanlarda milletlerin tahsil siyasetleri yavaş yavaş daha şe'nî (realist) ve amelî esaslara doğru tebdili istikamet ediyor. İlim fevkalâde tenevvü etmiş ve çok karışık bir şekil almıştır.

Artık umumî ihata şart değildir. Fikrî ve cismî iktidar nisbetinde her hangi bir şubede ihtisas peyda edilmeğe çalışılıyor. Hayat senelerinin daha çok kıymeti vardır. Dünya istihsalâtı mümkün olduğu kadar çabuk ve çok uzuvlara mühtaç; bunun içindir ki darülfünunların yanında teknik enstitüler çoğalıyor. Evelce yalnız darülfünuna methal olmağa yarayan talî mektepler doğrudan doğruya hayata adam yetiştiriyorlar. Yüksek ve aristokratik edebî ve ilmî tahsil yerine daha ziyade demokratik ilmî, amelî bir tahsil yol alıyor.

Bizim bu günkü tahsil siyasetimiz, bilhassa yukarıda saydığımız ikinci ve üçüncü devrelere isabet eden kısımda tecelli ediyor. Memleketin istihsalât esaslarıyla intibak etmiş değildir. Son senelerin mahsulü olarak bir çok talî

mektep mezunlarına malik bulunuyoruz. Fakat bunların istihsalât sahasında oynadıkları rol maalesef görüyoruz ki hiçtir. Ve bu sistemle bundan başka da bir şey yapılamaz. Bunların hepsi mekteplerden çıktığı gün darülfünuna devam edemezde, hayata atılmak mecburiyetinde kalırlarsa (ne yapacağı?) sualile ellerini böğürlerine dayıyorlar.

Mahmut Esat Beyin pek güzel söylediği gibi bu günkü Maarifimiz zengin Maarifidir. Ve bu nevi tahsille biz hatta birinci devrede olduğu kadar Maarifi tamime bile muvaffak olamadık. Filhakika birinci Maarif devremizde en uca köylerimize kadar bir zamanlar Garbin (Seminer, Akademi) denilen yüksek tahsil müesseselerile boy ölçüşecek medreselerimiz vardı. Sonra diğer memleketlerde dinî tahsili yalnız bir sınıfa mahsus aristokratik bir tarzda iken bizde tamamen demokratik şekilde idi. Kur'ani Kerim, Mevlüdi Şerif okuyabilen kız, erkek çocukların adedi denebilir ki köylerimizde bu gün okuyup yazma bilenlerin adedinden belki de fazla idi.

Fakat dinî tahsil nasıl memleketin istihsal hayatında bir amil olamadı ise edebî, bedîî ve ensklopedik tahsil devrelerimizde bu hususta gene bir işe yaradığı değildir. Yalnız tahsillerle hayatlarını bir türlü telif edemiyen maksatsız ve tamamen gayrimemnun zavallı bir münevver sınıf meydana geliyor.

Bugün, salıkların doğrudan doğruya hayata hazırlayan teknik talî memteplerimiz Düyunu umumiye idaresinin bazı şehirlerimizde idare ettiği darüharirlerle vilayet idarelerinin sanayi mektepleridir. Birincisinin temin ettiği faideler inkâr edilemez, ikincisi ise tamamen ihmal edilmiştir.

Varsın adetleri mahdut olacak liselerimiz, darülfünuna devam edebilecekleri bu tahsile hazırlasın. Fakat bunların yanında hiç vakit kaybetmeden memleketin istihsal sahasında kuvvetler yaratacak teknik talî mekteplerinin adetlerini çok artırmalıdır. Ve hatta liselerden evel bunlarla mualimler yetiştiren müesseselere ehemmiyet vermelidir.

Mesela o tarzda şubeleri muhtevî ticaret mektepleri tesis etmeli ki iptidai tahsillerini bitiren kadın ve erkek talebe buraya devam edecekleri üç, dört sene zarfında bir ticarethaneyi bir az ameliyattan sonra idare edebilsinler, şömen dör ve bankalarda çalışsınlar, ticaret ve maliye vekâletinde faal birer memur olsunlar komisyonculuğu pek âlâ başara bilsinler. Ziraatta mısırın terakkiyatı ile müteneşip usul ve vesaitle gerek vasi ve gerek kesif mikyasta çiftlikler idare edebilecek, bütün ziraat mahsulatından azamî istifadeyi temin edebilecek sanayide ufak san'atlardan başka ipekçilik, dokumacılık, memleket ihtiyacını kendi mevadî iptidaiyesile temin edecek sanayi şubelerinde çırak, ustabaşı olabilecek uzuvlar yetiştirmeliyiz. Mühendisten evel erazileri mesaha ede-

cek, harita yapacak jeomterler, sıhiye m-murları, velhasıl orta ticaret ve sanayii idareye kabiliyetli kuvvetler meydana getirecek talî mektepler açmalı; ta ki bu mektep mezunları ihtisas ve bilgilerini memleket muhitinde tatbik edebilsinler. bu günkü münevverlerimiz gibi vazifelerinin bihakkin icrası için muhitin kendilerine kadar yükselmesini beklemek mecburiyetinde kalmamalıdır!!

Ziraat için en ufak köylerimizi bile kışın tedrisata devam edecek iptidai ziraat mektepleri ile donanmalı.

Bütün bu saydığım şeyler hiç de nazari değildir. Zamanımızda ziraat ticaret ve sanayi itibarıyla çok yükselmiş ve bu hayatın tenevvü ve tamammile çok incelmış tatbik edilmiş usullerdir. Hali hazır iktisadî ve malî kuvvetleri de bu talî ve amelî müesseseler üzerine kurulmuştur. Halk iptidai mektepleri son derece teksir edilmelidir.

Maarif Vekâletine isabet eden bu faaliyetten başka İktisat Vekâleti de memleketimiz için hemen kabul ve tatbiki bir fariza hükmüne giren mecburi sendikalar usulünü meclise kabul ettirebilirse bu suretle teşekkül edecek muhtelif meslek ve san'at gurupları kendilerine, liyakatli uzuvlar yetiştirmek için çıraklık, ihtisas ve saireye ait bir çok ders ve mektepler tesis edecektir. Bu suretle talî mektepleri takip edemiyenler bile işlerinden sonra bu derslere giderek lisan, usulü defteri, iktisat, makine, elektrik ve saire gibi bir çok şeyler öğrenirler.

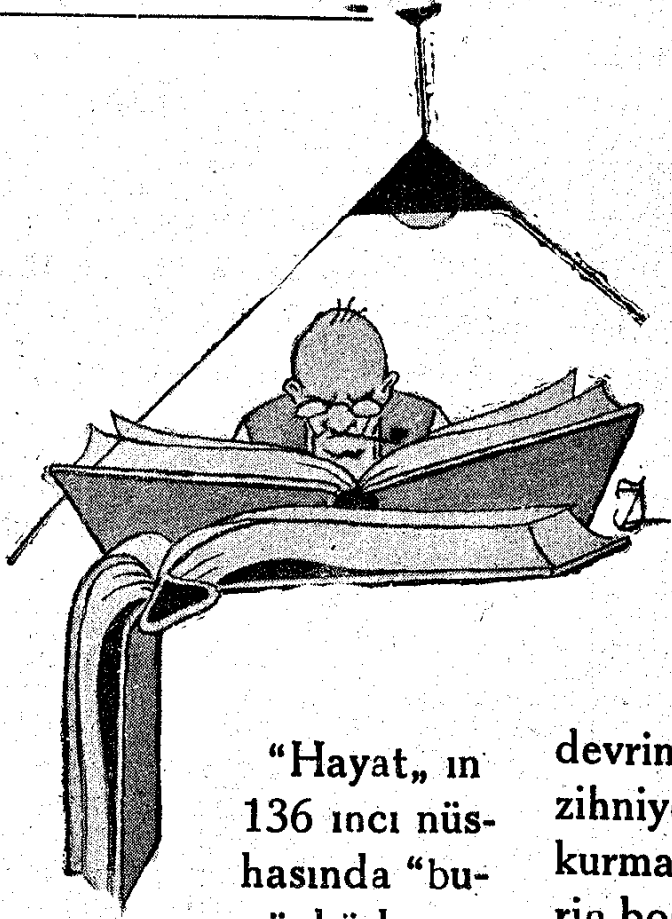
Bu talî ihtisas mekteplerinin mahiyet ve programı hatta her vilayetimizin ihtiyacile değişmeli, haiz olduğu istihsalat kuvvetleriyle tetabuk etmelidir. Muallimlerimizi de bu mekteplerde tedris edebilecek surette yetiştirmelidir.

Muhtelif devlet müesseselerine

isabet eden bu vazifeden başka halk arasında maarif ve fikir hayatının temimi için hususî teşkilatla tanzim edilmiş faaliyetlere de ihtiyaç var. Maarifi en ziyade terakki eden memleketlerde bile meselâ İsviçre, Almanya, Amerika ve Fransada bu nevi hususî cemiyetlerin adedi pek kesirdir. Bunlardan birkaçını burada zikretmeği pek faidesiz bulmuyoruz. Fransada (Halk konferansları cemiyet milliyesi) bir sene zarfında muhtelif mevzularda (110000) konferans verdirtmiş ve bunları tabettirerek her tekrar etmek isteyeneye tevzi etmiştir. İptidai mekteplerden sonra tahsile devam edemiyenler için (gençlik dersleri cemiyeti) harpten evel (50000) muntazam gece dersleri verdirtiyordu. Bu dersleri takip eden (619000) saminin üçte birini de hanım kızlar teşkil ediyordu. Bu dersler muallimler tarafından veriliyordu. Almanyada (halk maarifi), 1871 den sonra teessüs eden (Halk arasında maarifin neşri için cemiyet) namındaki müesseseler memleketin her tarafında şubeler tesis etmiş ve muhitin ihtiyacile müteneşip binlerce ders verdirtmektedir. İsviçrede yani kırk bin kilometre mürabbaı dahilinde bu tarzdaki bir çok müesseseler yanında (2500) şubeye malik olan (halk müessesatı) cemiyeti köyler arasında her nevi (muaveneti müteakabile) sandıklarının, istihsal ve istihlak kooperatiflerinin vücuda gelebilmesi için pek kıymetli ve çok semereli faaliyetler sarf ediyor.

Hemen her memlekette teşekkül eden (içtimaî ve iktisadî meselelerin amelî tetkiki) cemiyetleri pek büyük faideler temin etmiştir. Muhtelif Kooperatif cemiyetleri temettülerinin bir kısım yüzdelerini azalarının terbiyevî tahsillerine hasretmişlerdir. Amerikada (Franklen cemiyeti) her tarafta halk kütüphaneleri vücuda getirmiş ve her nevi kütüphanelere halka ait kitapları en ucuz fiatla tedariki taahhut etmiştir.

yalnız halk için çalışmak kâfi değil, öyle müesseseler vücuda getirmeli ki

"Hayat,"ın 136 ıncı nüshasında "bugünkü hayatımızın akışları

ları,"nı gördükten sonra dünkü hayatımızın akışlarına merak etmek tabii bir alakadır. Bu günkü demokrasi akışına mukabil "kapıkulu," akışı, ekonomi akışına mukabil miras yedi akışı, poletika akışına karşı idarei maslahat akışı dünkü çökmüş saltanatın en bariz hususiyetleri idi. Demokrasi akışı halkın içtimaî ehliyet ve fazilette temayüzünü ve binnetice cemiyet hayatının ağır ve büyük işlerini geniş kütlelere üleştirmeyi ne kadar arzu ederse kapıkulu akışı bunun aksini yapar. Çünkü Teokratik ve monarşik devletlerin tevarüs ettikleri dinî idealizm son Osmanlı saltanatında ruhlara olan yakınlığını kaybetmiş, ve yerine esaslı bir şey konmamıştı. Boş kalan vic-

Dünkü hayatımızın akışlar

danlar yeni kıymetlerle dolmazsa seciyelerin alçalması gayet tabii olur. Kapıkulu akışı işte bu alçalmadan doğmuştur, Tanzimat

devrinin dinî idealizm ile asrî zihniyet arasında bir köprü kurmak için sarfettiği gayretlerin boş çkması bunla arasında dolmaz bir uçurum olma-ındadır. Asrî zihniyetle hâla barışmamış olan dinî idealizmin buna muvaffak olup olmayacağı henüz belli bile değildir. Dinî herşeyden daha muhakkak olamazsa çarçabuk her şeyden en az muhakkak olmak derekesine düşer. Selameti göklerde değil de yerde yaratmağı düşünen asrî zihniyet nereye girmişse orada dinî idealizmin galeyanlı hayatı kalmamıştır. Öyle görünüyor ki dinî idealizmin cana yakınlığını bir daha görmek asrî milletlerin hiç birine artık nasip olmayacaktır. Hatta yalnız bu idealizm değil "Eflatunî ideralisn," dahi bir daha avdet edilecek gibi değildir. Çünkü bunca zıt mezhepleri ve bunların hepsindeki açıkları görmüş olan bu günkü tenkidî zihniyet, sistemlerin zahirî intizam ve güzellikle-

rile kalmayarak bunların birde içlerine bakıyor ve bu da hiç olmazsa iç ve dışımızı kavramış bir derinlik ve bütünlük aradığı gibi ne bu derinlik ne de bu bütünlüğü bir hamlede ve layetebeddel bir surette kavranacağına inanmay p hamlelerin bütün - hayat ile beraber akacaklarına kanaat etmiş bulunuyor. Bunun içindir ki felsefe tarihi de artık kat'î ve münferit zaferlerin tarihi gibi değil, bütün - hayat ile birlikte akan ve onunla birlikte mudileşen tek bir akışın ifade tarzları gibi mutalâa edilmek icap ediyor.

Bu bakıma göre felsefe tarihinin sıklet merkezi ne "Kant," n de "Comte,"ta olmayıp bunlar ve emsalini yapıcı ve yaratıcı akış istikameti dedir.

Felsefe tarihi "Fö illée," ve em alinin yapıtları gibi bir feyle-oftar resmigeçidi eya sistemler taburu değildir. Matlup olan şey felsefelere temel olan "ütün hayat,"ın de ir devir muhtevalarını tebrüz ettirdikten sonra feylesofların bu hayatlara göre nasıl ilerlemiş olduklarını göstermektedir.

"Terakki fikrinin menşe ve tekâmülü," namındaki eserimde

bizzat halk bunlar sayesinde kendi kendisine harekete gelebilmelidir.

Bu hususî fealiyette zanederim bugün için Büyük Millet Meclisi Azayı Muhteremesile evliyaı umurumuza, pek büyük hisse ve vazifeler

düşmektedir. Meşhur pedagoji tarihçisi Alman(Pavlsen) diyor ki:,, tefevvuk ve kudret mücadelesinde galbiyet, muntazam mekteplerle iktisaden müreffeh âileler yetiştiren milletlere ait olacaktır.,, Maarifimizin bugünkü hedefi, mem-

teketimizde iktisaden mesut âilelerin teşekkülü olmalıdır. iktisaden mesut âilelerden müteşekkil mletin yaratacağı Maarifte her noktai nazardan en yüksek maarif olur.

Cemal Hüsnü